

nách, s velkými paralelami se závěrem a epilogem ke Knize smlouvy v Ex 23,14–33.⁶¹

Narativ tak podivně rozostřuje identitu oněch dvou kamenných desek – kamenné desky z Ex 24,12; Ex 31,18 a Ex 32,15n můžeme na základě Ex 34,28 identifikovat s Desaterem v Ex 20,1–17, kdy bylo poměrně jasné, co je obsahem, avšak méně jasné, že se jedná právě o „deset slov“. V Ex 34,28 je zřejmé, že se jedná o „deset slov“, avšak obsah se zdá odkazovat prakticky ke všem doposud vydaným kulticko-právním ustanovením knihy Exodus, snad s výjimkou instrukcí pro stavbu svatyně. Tato nejistota vyprávění ohledně identity základního smluvního dokumentu je fascinující, zároveň však zřejmě funkční – vyjadřuje jednotu všeho práva a klade jej na roveň nebo alespoň do co nejužší souvislosti s Desaterem – základem práva Izraele pocházejícího z ruky samotného Hospodina.

S deskami zákona se pak zřejmě⁶² setkáváme při vyvrcholení a uzavření vyprávění Exodu v Ex 40,20 – pod označením „svědectví“ jsou dle původního ustanovení v Ex 25,16 umístěny do schránky, tedy do centra svatyně, do ohniska Boží přítomnosti v Izraeli. Vyprávění, bohoslužba a právo tak dospívají v Exodu k cíli v těsném spojení.

2.2. *Kniha smlouvy a uzavření smlouvy*

Tzv. „Kniha smlouvy“ je výraz označující právní texty následující v knize Exodus po Desateru. S Desaterem je provázána narativním přemostěním v Ex 20,18–21. V nejširěji pojaté definici zahrnuje oddíl Ex 20,22–23,33, detailnější pohled pak většinou rozeznává kultický úvod (Ex 20,22–26), vlastní právní korpus (Ex 21,1–23,19) a epilog (Ex 23,20–33).⁶³

Ve svém narativním kontextu se jedná o ustanovení předaná Izraelitům prostřednictvím Mojžíše. Představuje tak nápadnou paralelu k Desateru – zatímco slyšení Desatera bylo Izraelity se strachem odmítnuto, Knihu smlouvy, Mojžíšem nejprve přetlumočenou a později zapsanou, Izraelité jednomyslně přijímají (Ex 24,3). Co je však jejím obsahem? „Kniha smlouvy“ zmiňovaná v Ex 24,7 představuje

61 Odtud naše označení „Kulticko-smluvní epilog“ pro Ex 34,10–26.

62 V masoretském textu odkazuje עֲדָתָה „svědectví“ téměř jistě k „deskám svědectví“ s Desaterem, viz např. Ex 31,18. To uznává i Propp, W. H. C., *Exodus 19–40*, str. 383–385, který ovšem v kontextu původního pramene P vykládá přítomnost Desatera spíše jako předmět, talisman potvrzující smlouvu mezi Hospodinem a jeho lidem. Proppovo zjištění ovšem platí i v konečné podobě textu – Desatero umístěné do schránky je vnímáno jako předmět, není rozebírán jeho obsah, znovu uváděn text apod.

63 Přibližně takto Paul, S. M., *Studies in the Book of the Covenant*, str. 34n.

v kanonické podobě vyprávění zřetelně text zaznamenaný Mojžíšem na základě jemu daného zvláštního slova od Hospodina (Ex 24,3). Setkáváme se zde s výrazem „právní ustanovení“⁶⁴ což odkazuje k Ex 21,1 a zřejmě následujícímu kazuistickému právu. Jestliže Mojžíš zapsal „všechna Hospodinova slova“, může být za součást „Knihy smlouvy“⁶⁵ považován i text Desatera („Božích slov“ z Ex 20,1nn).⁶⁶

Jestliže Ex 24,1–11 smíme považovat za vrcholný okamžik první části sínajského vyprávění, je Kniha smlouvy jakožto obsah smlouvy v samotném centru dění. Ex 24 uzavírá otázku souhlasu lidu. Předběžný jednomyslný souhlas v Ex 19,8 vzbudil očekávání. V té části vyprávění však stále nebyl znám obsah smlouvy, Hospodinem anticipované. Jedná se o očekávání vzbuzovaná vyprávěním Exodu postupně – snad již obsah služby Hospodinu v Ex 3,12 je možno vnímat jako předjímku budoucích požadavků Božích, ve vyprávění jsme se setkali s ustanovením pesachu, nekvašených chlebů a prvorozených, které pro Izrael mají povahu zákona. Putování pustinou již častěji zmiňuje vydaná či očekávaná nařízení, ta však nejsou upřesněna.

Vyhlášení „Božích slov“, Desatera v Ex 20,1–17 je možno vnímat jako komplikaci, okamžik nejistoty ohledně dalšího postupu vyprávění. Lid není schopen naslouchat Boží řeči pro strach ze smrti. Tato obava souvisí zřetelně s doprovodnými projevy Boží mluvy, ale možná i s jejím obsahem. „Posvěcení“ hory zde má oddělující funkci, je jedinou možností Boží přítomnosti, ale zároveň je zábranou užšího společenství.

Uzavření smlouvy v Ex 24 je svědectvím o předběžném vyřešení tohoto problému. Mojžíšovým prostřednictvím mohl Izrael vůbec smlouvu vyslechnout a přijmout. Flashback v Ex 24,1–2 připomíná tabu uvalené na přístup k hoře,⁶⁷ avšak na konci této epizody je tabu alespoň částečně překonáno v Ex 24,9–11, kde nejenom Mojžíš, ale i budoucí kněžstvo a izraelští starší mají možnost „uvidět Boha Izraele“. Tento obrovský posun je umožněn čistě přijetím Hospodinova zákona – Knihy smlouvy možná včetně Desatera.⁶⁸ Takto je nara-

64 מִשְׁפָּטִים, Ex 24,3

65 Tzn. „Knihy smlouvy“, o které mluví Ex 24,7.

66 Tak Childs, B. S., *The Book of Exodus*, str. 505. Houtman, C., *Exodus* III, str. 288, vztahuje na Knihu smlouvy (Ex 20,22–23,33). Sarna, N. M., *Exodus*, str. 151, zde vidí odkaz na apodiktické právo, tj. Desatera a *Devarim* v Ex 22,17–23,19.

67 Chirichigno a Sprinkle považují verše Ex 24,1–3a resumptivní repetici – návrat v čase před okamžik vydání smlouvy Mojžíšovi formou zopakování Ex 19,24–25. Od Ex 24,3 se pak vyprávění vrací do okamžik po vydání v textu předcházejících ustanovení. Viz Chirichigno, G. C., *The Narrative Structure of Exod. 19–24*. *Biblica* 68(4), 1987, str. 476 a Sprinkle, J. M., *The Book of the Covenant*, str. 22.

68 Tak opět Childs, B. S., *The Book of Exodus*, str. 398: „In the final redaction the sealing of the covenant (Ex. 24) involved both sets of laws.“

tivně vyjádřena funkce předchozích etických, právních a kultických ustanovení – jejich přijetím jakožto „smlouvy“ je zahájena zaslíbená a jedinečná komunikace s Hospodinem. Hospodinova slova a právní ustanovení tak vedou k nastolení původního intimního společenství mezi Hospodinem a člověkem v zahradě Eden – jakkoli je demonstrace této obnovy omezena na „nejpřednější z Izraelců“ a na dobu jejich pobytu na vrcholu ho. Následující ustanovení svatyně uprostřed Izraele je prohloubením a rozšířením možností Hospodinovy přítomnosti v Izraeli – provázanost tohoto motivu s motivem kamenných desek však ukazuje na nutnost začlenění eticko-právního rámce do pojetí bohoslužby v Izraeli. Vydání Tóry má zásadní význam pro Hospodinovu Přítomnost v Izraeli.

2.3 Kultický dekalog nebo Kulticko-smluvní epilog?

Z hlediska obsahu se tzv. Kultickému dekalogu budeme věnovat na následujících stránkách, stejně jako Desateru a Knize smlouvy. Tento text v Ex 34,10–26 (v nejširším možném vymezení), stejně jako Desatero a Kniha smlouvy úzce souvisí s Božím zjevením. Ve vyprávění se vyskytuje v souvislosti s obnovou smlouvy po jejím „rozbití“ Izraelity v Ex 32. Narativní úvod kombinuje úvody a okolnosti provázející vydání obou předchozích textů, Desatera a Knihy smlouvy. Na desky budou napsána „slova, která byla na prvních deskách“ (Ex 34,1). V souvislosti s předáním druhého vydání kamenných desek jsou vyhlášena stejná tabu jako před proslovením Desatera, před Hospodina musí nyní opět samotný Mojžíš a nikdo jiný. To zřejmě vyjadřuje návrat před blízkost a intimitu prožívanou těsně po uzavření smlouvy v Ex 24. I nyní je vyhlášení obnovené smlouvy spojeno s teofanií – důraz je zde však ještě více na slovo, oproti vizuálním projevům v Ex 19 a Ex 20 a oproti viditelné⁶⁹ osobní přítomnosti Hospodina v Ex 24. Verbální sebezjevení Hospodina⁷⁰ již zcela konkrétně reflektuje zkušenost s porušením smlouvy, s hříchem a vinou. Jelikož porušení smlouvy se týkalo jedinečnosti a nezpodobitelnosti Hospodina, je v jistém smyslu logické, že ustanovení v Ex 34,10–26 odrážejí právě tyto zájmy. Zároveň však, jak jsme již konstatovali výše v souvislosti s Desaterem, obsahově tento text odkazuje na všechny doposud předložené kulticko-právní texty. Poslední ustanovení tzv.

69 Samotné visio Dei je ovšem v Ex 24,10–11 popsáno nanejvýš cudně a zdrženlivě. Boží nádhera je vyjádřena nepřímou, popisem nádhery toho, co má Bůh „pod nohama“.

70 „Hospodin, Bůh plný slitování a milostivý..., který odpouští vinu...avšak viníka nenechává bez trestu...“; předpokládá se, že Ex 34,6n je přímou řečí Hospodina. K dvojímu „Hospodin“ viz Houtman, C., *Exodus* III, str. 708.

Kultického dekalogu⁷¹ jsou zároveň posledními ustanoveními Knihy smlouvy (Ex 23,19), těsně před jejím epilogem. Obsah nově napsaných kamenných desek není zcela jednoznačně citován – právě zde se dozvídáme, že se jedná o Desatero. V současné podobě vyprávění je tímto aranžmá vyjádřen soulad a božský původ všech kultických, právních i etických ustanovení, která doposud v Exodu zazněla.

2.4 Vyprávění práva: shrnutí

Putování pustinou pohyb z Egypta spojuje s pohybem směrem k Hospodinovu zákonu. V epizodě o seslání many je Hospodinův zákon (tóra) uveden do spojení s poskytováním potravy v poušti, zároveň je naznačena spojitost s týdenním rytmem stvoření. Sedmidenní týden a odkaz o uskladnění many propojuje tóru z pustiny s tórou implikovaného posluchače. Reptání a motiv zkoušky skrze poslušnost příkázání však naznačuje, že Boží právo bude hrát v tomto ohledu důležitou roli.

V sínajském vyprávění se právní texty vyskytují v rozhodujících momentech narativní osnovy. Vydání Desatera ve vyprávění figuruje jako vyvrcholení pečlivě připravované boží teofanie na hoře Sínaj. Desatero jakožto událost ve vyprávění je, stejně jako Hospodinovo sestoupení událostí děsivou a život ohrožující. Odmítnutím naslouchat Božím slovům se zdá být ohrožena zvláštní nabídka nové smlouvy, kterou Hospodin Izraelitům nabídl po příchodu na Sínaj (Ex 19,4nn). Boží řeč v Desateru snad včetně obsahu je prezentována jako odstrašující, děsivá a zabraňující bližšímu společenství Boha a jeho lidu. Krize vytváří příležitost pro prohloubení významu Mojžíšovy prostřednické služby. Ta má formu přetlumočení dalších Hospodinových instrukcí, které následují po vyhlášení Desatera (Kniha smlouvy). Právní ustanovení a příkázání Knihy smlouvy, kterou vyprávění i její obsah propojuje s Desaterem, se stávají nástrojem uskutečnění původního cíle. Lid může Boha prostřednictvím Mojžíše vyslechnout a Boží požadavky předložené v Knize smlouvy přijmout.

K přijetí dochází v Ex 24 při shromáždění, která má opět bohoslužebný charakter, nyní však bez četných tabu přítomných před zjevením a přijetím Hospodinova práva v Ex 19. Uzavření smlouvy dokonce umožňuje audienci Mojžíše, Árona a jeho synů a izraelských starších na Boží hoře v Boží viditelné přítomnosti. Je nutné si uvědomit, že obsahem této smlouvy prostředkující intimní Boží blízkost jsou nejrůznější instrukce, příkazy a zákony – právo kultické, majetkové, trestní, rodinné, sociální... Lid a Áron porušují uzavřenou smlouvu

71 „Nebudeš vařit kůzle v mléce jeho matky“, Ex 34,26.